

Да проблемы беларускага казацтва

(Заканчэнне з папярэдняга нумару)

Што-ж сталася ў вакупаванай Украінскамі часыці Беларусі? Дзесь пад Марілесвам да прызначанага Хмільніцкім на акупаваную часці Беларусі тымчасовага казацькага Залатарэнкі прыехаў беларускі шляхціч Кастацін Паклонскі разам із трывма іншымі шляхцічамі і чатырма мяшчанамі. Залатарэнка скіраваў іх да Масквы, скуль з'явіўнушыся 7 верасня 1654 г. К. Паклонскі авесеўціў сябе беларускім палкоўнікам і пачаў арганізаўца беларуское казацтва. Вось із гэтага часу, паводле аўтара артыкулу, Беларусы з пад украінскай акупацыі, не азіраючыся на Вялікае Княства Літоўскае, а нат як-бы ставячыся да яго варожа, напрыхільні, а прынасім як да гаспадарства ім чужога, прабаўчы у сваёй мясцовасці арганізаўца новае беларуское гаспадарства спачатку васальнае да Масквы, а калі гэта не ўдалося з прычыны маскоўскай становішча, ды власальнае да васальнае да Масквы Украіны.

Паглядзім, ці такі пагляд пацвярджаецца фактамі, прыводжанымі самым аўтарам артыкулу. Спачатку Паклонскі су-

войска незалежнае Беларусі, па якім лялі свайго партнера — Польшчу. Украінчыкі, тым беларускім казаком, што яшчэ інды, праўда, таксама здабывалі, але ім цяжка было псыхічна змяніцца зь ня- цы. Беларусі, цар загадаў належыць прыяцеляў у хаўрусьнікаў Польшчы, асабліва, калі мець наўбеч разагітаваную супроць Польшчы казацкую, палкоўнікам геных беларускіх казакоў гэтым мяшчанамі. Залатарэнка скіраваў іх да Масквы, скуль з'явіўнушыся 7 верасня 1654 г. К. Паклонскі авесеўціў сябе беларускім палкоўнікам і пачаў арганізаўца беларуское казацтва. Вось із гэтага часу, паводле аўтара артыкулу, Беларусы з пад украінскай акупацыі, не азіраючыся на Вялікае Княства Літоўскае, а нат як-бы ставячыся да яго варожа, напрыхільні, а прынасім як да гаспадарства ім чужога, прабаўчы у сваёй мясцовасці арганізаўца новае беларуское гаспадарства спачатку васальнае да Масквы, а калі гэта не ўдалося з прычыны маскоўскай становішча, ды власальнае да васальнае да Масквы Украіны.

Паглядзім, ці такі пагляд пацвярджаецца фактамі, прыводжанымі самым аўтарам артыкулу. Спачатку Паклонскі су-

стрэў пераказу ў сваей дзеянісці з боку Залатарэнкі, каторы хадеў зі Беларусу, а нат як-бы ставячыся да яго варожа, напрыхільні, а прынасім як да гаспадарства ім чужога, прабаўчы у сваёй мясцовасці арганізаўца новае беларуское гаспадарства спачатку васальнае да Масквы, а калі гэта не ўдалося з прычыны маскоўскай становішча, ды власальнае да васальнае да Масквы Украіны.

А ў гэтым самым часе, як граф. Акінішевічу ўдалося знайсці ў дакументах

Архіву міністэрства справядлівасці і за- гранічных спраў у Маскве, па ўсёй

Беларуси, акупаванай маскоўскім вой- скам, пашырэўся партызанскі спрац-

вадзелю крывацкага казацтва. Маскоўскія

адзінкі з'яўліліся супроць маскоў- скіх тэрыторый, занятыя ягоными ка-

затварамі» (бал. 45). «У сунекию 1654 г. (зн. за якія дзвя палавіна-тры месцы) ягоны полк налічвае ўжо чатыры ты- сячы чалавек, на той час — гэта не ма- лая колькасць..., і ў лютым 1655 г. скім) і Меншчыны. Меншчына гэтым га-

стаслаася неспадзянавана Маскве спраў: з ладнай часціцай свайго крывацкага пал- ка Паклонскі перайшоў на бок войска

Вялікага Княства Літоўскага» (бал. 45).

З якою-ж мэтаю пачынаў сваё дзе- насыць Паклонскі? Тут можа быць ад-

но з двух: або з'яўнівашыся ў перамо- гу незалежнае Беларусь, зн. Вял. Кн. Лі-

тоўскага, над Масквою ѹ Украінаю, але бязъ безахвоты да яго, ён пастанавіў ратаваць тое, што ўважаў магчымым, ды, хоць васальнае, але ўсё-ж такі мець

свяе беларуское гаспадарства, а пасльей, пераканаўшыся, што спраўа незалежнае

Беларусь на безнадзеяную, перайшоў у

каторае Украіна становілася трэйцім ра- нраптурным гаспадарствам у канфедera-

цыінам задзіночанью Літвы (Беларусі) і Польшчы. Хто быў ініцыятарам і га-

лоўным дзеянікам у гэтай акцыі? Най-

лягчыкі маглі быць імі тэя, каторыя бы-

лі да яе прыгатаваўшыся псыхалёгічна

й палітычна. Таковымі былі Беларусы.

Беларусы на толькі чигонка на трацілі ад

такое камбайнай, але здабывалі падвой-

на: не давалі ўзмоцніца Маскве і аслаб-

лі самы старт таго «дъялягу», які пайшлі ад цяпер ужо, як

спрэжаны, настаўнік і вучань, Зубрыцкі й Заблоцкі Савоста.

Дык заразашаваўся цяпер Савоста новым, вялікім перажы-

ваниямі нацыянальнага ўсьведамлення. Завяршала гэта туго раскошну пачуцця звароту да свайго, роднага, да «летніяй ночкі» і «вясны-красны». Як Зубрыцкаму той «першы разъезд», так яму зарысоўвалася тут лятуночнае павінна «пяро залацістое»...

Ды зразумэў Заблоччык — на ўсё тое адразу, пачынаць траба ад маленька, так і ў газеты піша. Для Зубрыцкаму гэтае маленькае — ягоная школа, для Савосты — ад дзядоў-прадзедаў спад-

каема доля аратага. І капішні вучань, узбагачаны наўкую

і практыкую тае другое свое школы, што адбыўся кагадзе з кра- тым, вучыў ужо настаўніка: яя можна так адразу, як той хоча —

«букварь» пад стол, «лемантар» на стол, і пайшло. Гэтак працлю-

раць раз-два, і настаўнік гатоў яшчэ сам гэнам апыніцца, дзе Савоста быў. Родную школу робіць траба асобна, і ўпойтайкі, і пад-

маленьку. Прыслухаўся да вучневых радаў настаўнік, і — дзіва:

неўзабаве і наўзнак — ужо ў тых старых «лапах» вучням пад-

трыбы ня было, перш у свайго роднай, патайной школе, а тады

навест у той казённай. Іноса зусім і тут і там наўку пайшлі, не

зашыўшыся больш розум у небарачных баркаўскіх дзяцей. І на-

стаўнік захапіўся новае свайг працю па вучы, як-бы гэта й быў

ужо той ягоны жаданы «першы разъезд», ды ці-ж на ўсё-ткі,

напрайдзе?

Савоста-ж у бацькаву гаспадарку, у туу «долю аратага» — ды

на вялікую радасць маці саве Прузыны — унуроўшыся, пачаў

пакрысе нагавораваць і сваіх, і іншых баркаўчанаў — і пра шту-

чных утварэнін, і навест пра тэя хутары, што пра іх «Наша Ніва», як у бубен біла. Ды старыя баркаўчане — на іхнія дзецы, і туга

ышлося тут Савосту, як гэтак, як настаўніку ягонаму. Чухалі ста-

рыя патыліцы — «а мо яно тай какаба, і ўпойтайкі, і пад-

маленьку. Прислухаўся да вучневых радаў настаўнік, і — дзіва:

неўзабаве і наўзнак — ужо ў тых старых «лапах» вучням пад-

трыбы ня было, перш у свайго роднай, патайной школе, а тады

навест у той казённай. Іноса зусім і тут і там наўку пайшлі,

і пад-дзядоў-прадзедаў так-так і не находзілі. Ня ўсё адразу!

Ажно нарэшце пайшло съпача і здарэннямі, як з рукаў.

Праўда, ізноў на тымі, але-ж ткі здарэннямі, аж занадта зда-

рэннямі, на іх ліх. Плянуў з яснага, летніяго неба грункула —

на Неміца. Самога Савосту, праўда, гэта не абыўшло: «бе-

лы білёт» меў у кішані Заблоцкага: сельскі на-

стаўнік. Заблоцкі Пархім, што ў гандлі даў жыццё ўжо паварочаўся, падаткнуў, дзе трэба, дык не чапалі й яго. І зноў за-

лежнасці ад Масквы.

Дарма што Гадзіцкай умоваю Польшчу скучных перамогаў над Москвою, якія траціла Украіну, у дальшым выглядзе кі не адабрала ад яе дальшых беларускіх земляў, у катарых былі ўзру- шонкі жыхарства, але яшчэ заміръ- лайло-б да падзелу Польшчы. Але й Паліакія наў- бывала прыгатаваўшыся да Га- дзіцкай умовы; дзеля таго яны, просьле наў- дзячыдаў Выгоўскага, гэтае умовы не паддэржылі і нат самога Выгоўскага за- білі.

Але Беларусь з польскай помачай і да- лей адзіржывала перамогі над маскоў- скім і ўсёй над украінскім войскам. Адна часць беларускага войска была ўжо ў Севершчыне пад Сосніцою, а другой на чале з Палубінскім заставалася паўтара дзесятка мілія да Масквы. Але ў гэтым мамэнтаме ў Польшчу вы- бухнуў бунт магната Любамірскага, кароля Ян Казімер пакіну Беларусь пад аў- дзялівамі, якія ваявалі з Маскалімі, а сам з поль- скім войскам з'явіўся да Польшчы. Хатнія вайна ў Польшчу цягнулася да канца ліпеня 1656 г. Беларусь ў гэтым часе на толькі ваявалі з Масквою ѹ Украінаю, але яшчэ разы наў- бывалі на помач каралю. Па скан- чынно нутраное вайны ў Польшчу, пача- лася ў Рэчыцаспалітай вайна з Туреч- чынью за Украіну ды із самой Украінаю П. Дараэнкі. Гэта былі прычыны, ча-

му Беларусь, дарма што мела шмат блі- скіх перамогаў над Москвою, якія траціла Украіну, у дальшым выглядзе кі не адабрала ад яе дальшых беларускіх земляў, у катарых былі ўзру- шонкі жыхарства, але яшчэ заміръ- лайло-б да падзелу Польшчы. Але й Паліакія наў- бывала прыгатаваўшыся да Га- дзіцкай умовы; дзеля таго яны, просьле наў- дзячыдаў Выгоўскага, гэтае умовы не паддэржылі і нат самога Выгоўскага за- білі.

^{1) Акты Южной и Западной России, т. VII, бал. 192.}

^{2) Гл. Я. Станкевіч, «Веда» 1952, бал. 166-167, 172, 173, 174, 175 i 263-264. Гл. так- сама ягоную карту Беларусі.}

^{3) Л. Акінішевіч, там-жа.}

^{4) Калі ў сінегані 1659 г. маскоўская войска здабыло ў Ів. Нечая Быхаў, ён лучыў у маскоўскую няволю і быў вы- сланы ў іబір, Тамаку, у Табольску, ён яшчэ ў 163 г., але ў 1669 г. яго бачаў яго на Украіне, дзе, як палкоўнік «пі- тоўскага казацкага палку», ён вядзэць перамовы з гэтманам П. Дараэнкінам (Л. Акінішевіч, там-жа, бал. 179). Гэткім пад- дзядом, і на толькі Украінцы не ўдалося арганізаўца з Беларусу ѹкраінскіх казакоў, але ён прысланы ѹ Беларусь Украінцу за Украіну ды із самой Украінаю П. Дараэнкі. Гэта былі прычыны, ча-}

Брачыслау Скарыніч

(Заканчэнне з 3-й балоны)

гентыну. На раду кс. др. П. Татарыновіча Управа ЗВА з'явіўся да яго, які пра-

могуць расказаць архіўныя матэ-